

OPRACOWAŁA:

Aleksandra Lange

Anglojęzyczna Szkoła Podstawowa Oxford Primary School (Bielsko-Biała)

Opowieść o Jolancie Wadowskiej-Król przedstawiona w literaturze faktu jako przykład walki z negatywnym wpływem przemysłu na czystość powietrza

POZIOM EDUKACYJNY:	PRZEDMIOT:
szkoła podstawowa, klasy 4–8	język polski

TEMAT PRZEWODNI:

Opowieść o Jolancie Wadowskiej-Król przedstawiona w literaturze faktu jako przykład walki z negatywnym wpływem przemysłu na czystość powietrza.

CEL LEKCJI:

uświadomienie o negatywnym wpływie przemysłu na jakość powietrza: „Gdy wieje na niebiesko, to znak, że wytapiają cynk. A jak na biało – to ołów”. Niekiedy nad domami wiszą filetowe chmury, a liście opadają z drzew już w lipcu”. Długo nie wiedziałem, że powietrze jest bezbarwne [...]”, promocja postawy ekofeminizmu i troski o lokalne środowisko, zapoznanie z gatunkiem literackim – reportażem (na przykładzie *Ołowianych dzieci* Michała Jędryki oraz Kajś Zbigniewa Rokity).

METODY PRACY / DZIAŁANIA NA LEKCJACH:

Ćwiczenia praktyczne

- analiza i dyskusja nad materiałami zgromadzonymi podczas zajęć w kręgu (załączniki nr 2–4),

Ćwiczenia terenowe

- umieszczenie plakatu w środowisku lokalnym (tytuł spaceru badawczego: *Od Szopienic do Bielska-Białej*). Wyjście z klasą w teren, aby umieścić plakat dotyczący Jolanty Wadowskiej-Król w ważnym dla lokalnej społeczności punkcie dotyczącym dziedzictwa przemysłowego Bielska-Białej (np. w pobliżu terenów dawnych zakładów włókienniczych dobrym miejscem może okazać

1 Z. Rokita, *Kajś, Opowieść o Górnym Śląsku*, Wołowiec 2020, s. 48.

się Stara Fabryka (w Muzeum Historycznym). Bielsko-Biała ma długą historię związaną z przemysłem włókienniczym — w XIX i XX wieku była jednym z ważnych ośrodków produkcji tkanin w regionie, co przyczyniło się do rozwoju miasta i jego tożsamości przemysłowej. Obecnie wiele dawnych zakładów zostało zamkniętych, przebudowanych lub przekształconych, ale ślady tego dziedzictwa wciąż są obecne w krajobrazie miejskim i pamięci lokalnej społeczności. Przemysł włókienniczy na całym świecie – i historycznie także w Polsce – wiązał się z emisją substancji do powietrza i wód oraz generowaniem dużych ilości odpadów (np. barwników, chemikaliów, włókien i mikroplastiku) w procesie produkcji i obróbki tkanin. W kontekście współczesnym w Bielsku-Białej jednym z największych problemów jakości powietrza są emisje pyłów zawieszonych (PM_{2,5} i PM₁₀) i innych zanieczyszczeń – choć głównymi źródłami są nadal ogrzewanie domowe i ruch uliczny, a nie bezpośrednio przemysł włókienniczy, to przemysłowa przeszłość miasta jest częścią lokalnej narracji o środowisku i zanieczyszczeniach,

Ćwiczenia z zakresu sprawczości

- projektowanie plakatu klasowego o Jolancie Wadowskiej-Król, następnie wspólne realizowanie przez uczniów projektu pt. *Małe interwencje, wielkie zmiany* – uczniowie projektują realne mikrodziałania na rzecz czystości powietrza w swojej okolicy (np. kampania informacyjna, list do instytucji, akcja plakatowa, szkolna inicjatywa ekologiczna), inspirowane postawą Jolanty Wadowskiej-Król,

Ćwiczenia z zakresu wyobraźni

- mapa myśli dotycząca emocji gniewu,

Ćwiczenia z lokalności i regionalności

- poznanie historii dotyczącej środowiska lokalnego oraz dyskusja dotycząca jego obecnego stanu. Poznanie historii środowiskowej Bielska-Białej jako miasta o silnych tradycjach przemysłowych (m.in. przemysł włókienniczy) oraz rozmowa o tym, jak rozwój przemysłu wpływał na jakość powietrza, wody i zdrowie mieszkańców. Uczniowie porównują przeszłe problemy środowiskowe regionu z jego obecnym stanem (np. smog, jakość powietrza, tereny poprzemysłowe) i zastanawiają się, jakie działania lokalne mogą dziś poprawiać warunki życia,

Ćwiczenia oparte na międzypokoleniowości

- rozmowa uczniów z dziadkami lub starszymi członkami rodziny o przemyśle w Bielsku-Białej (zwłaszcza włókienniczym): warunkach pracy, stanie środowiska i jakości powietrza w przeszłości. Uczniowie porównują te relacje z obecną sytuacją miasta i zastanawiają się, jak decyzje przemysłowe dawnych pokoleń wpływają na zdrowie i życie mieszkańców dziś,

UWAGI DO LEKCJI:

- Nauczyciel rozpoczyna zajęcia od wywieszenia na tablicy plakatu z napisem „gniew” (załącznik nr 1). Następnie prosi uczniów o podawanie skojarzeń z tą emocją, kierując ich uwagę na negatywne, ale też pozytywne aspekty życia, które mogą wynikać z ludzkiego gniewu. Celem tego ćwiczenia jest uświadomienie uczniom siły, jaką niesie ta emocja – gniew uzasadniony, przeobrażony w działanie mające na celu rozwiązanie problemu jest postrzegany jako dobra motywacja.
- Uczniowie zapisują w zeszytach temat lekcji: *Znikająca klasa*². O zapomnianej epidemii ołowicy.

2 M. Jędryka, *Ołowiane dzieci. Zapomniana epidemia*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2020, s.33.

Nauczyciel prezentuje reportaż Michała Jędryki *Ołowianie dzieci. Zapomniana epidemia*, który będzie podstawowym tekstem literackim podczas tych zajęć. Podaje kluczowe pytanie: „Czy Śląsk potrzebuje transformacji energetycznej?” oraz cele lekcji: „Poznam postać Jolanty Wadowskiej-Król, poznam historię ołowicy w Szopienicach, dowiem się, czym jest reportaż”.

- Następnie prowadzący zaprasza uczniów do zajęcia miejsca w kręgu na dywanie. Rozdaje uczniom sklerotki dotyczące postaci Jolanty Wadowskiej-Król (załącznik nr 2) i prosi o zapoznanie się z nimi w ciszy.
- Prowadzący rozpoczyna opowieść o szopienickiej historii ołowicy z wykorzystaniem kart z najważniejszymi pojęciami (załącznik 3). Układa je na środku kręgu. Dodaje też reportaż Michała Jędryki oraz wydruk wywiadu z Jolantą Wadowską-Król³. Następnie dokłada do nich „oś czasu” zrobioną z drewnianych koralików lub sznurka.
- Nauczyciel prosi uczniów o intuicyjne ułożenie wydarzeń (załącznik 4) w ciągu przyczynowo-skutkowym, w razie potrzeby moderuje działania tak, aby uczniowie ułożyli je w poprawnej kolejności.
- Polonista omawia ułożone środki dydaktyczne i zwraca uwagę uczniów na to, że omawiane wydarzenia miały miejsce w latach 70. ubiegłego wieku. Kieruje rozmową uczniów w taki sposób, aby zastanowili się, czy było to dawno i jak zmieniły się realia dbania o środowisko od tego czasu.
- Następnie dokłada do zgromadzonych materiałów kolejne dwie karty dotyczące teraźniejszości – problemu smogu i współczesnej, młodszej ekobohaterki – Greta Thunberg (załącznik 5). Tę drugą łączy z wizerunkiem Jolanty Wadowskiej-Król i dokłada do nich hasło „ekofeminizm”. Przy kartach dotyczących smogu, Szopienic i ołowiu umieszcza napisy „antropocen”, „kryzys klimatyczny” i „środowisko lokalne” (załącznik 6). Nauczyciel pokrótce tłumaczy pojęcia.
- Następuje moment refleksji uczniów – poprzez poznanie historii ołowicy z przeszłości z reportażu *Ołowianie dzieci. Zapomniana epidemia* można zrozumieć, że działalność przemysłowa na Śląsku doprowadza do pogorszenia stanu środowiska naturalnego, w tym zanieczyszczenia powietrza, co może mieć realne i widoczne skutki dla organizmów zamieszkujących ten teren.
- Nauczyciel prosi uczniów o zajęcie miejsc w ławkach i wraca do mapy myśli stworzonej na początku zajęć. Tłumaczy uczniom, że gniew dotyczący kryzysu klimatycznego, który przeradza się w pozytywne działania, tak jak w przypadku Jolanty Wadowskiej-Król czy Greta Thunberg, jest zjawiskiem pozytywnym.
- Następnie prowadzący poprosi uczniów o zapisanie krótkiej definicji reportażu do zeszytów uczniowskich oraz odczytanie fragmentu wywiadu z Jolantą Wadowską-Król (załącznik nr 7) dotyczącego współczesności.
- Podsumowaniem lekcji będzie stworzenie przez uczniów plakatu dotyczącego postaci Jolanty Wadowskiej-Król, którego celem jest szerzenie świadomości klimatyczno-środowiskowej wśród społeczności lokalnej.
- W załączniku 8. została przedstawiona przykładowa realizacja lekcji z wykorzystaniem materiałów.

3 A. Lange, J. Wadowska-Król, Historia szopienickiej epidemii ołowicy w odniesieniu do współczesnych realiów regionu. Z Doktor Jolantą Wadowską-Król rozmawia Aleksandra Lange.

(EKO)INSPIROWNIK NAUCZYCIELSKI. MATERIAŁY DODATKOWE I MULTIMEDIA:

Matka Boska Szopienicka, 18.01.2026, <https://matkaboskaszopienicka.pl/>

Rokita Z., Kajś. *Opowieść o Górnym Śląsku*. Wydawnictwo Czarne. Wołowiec 2020.

Ernman B., Ernman M., Tunberg G., Tunberg S., *Sceny z życia rodzinnego. Strajk klimatyczny Grety*, przeł. K. Knockenhauer, W. Łygaś, Post Factum, Katowice 2019.

„Narracje o Zagładzie” 2021, nr specjalny.

Lange A., Wadowska-Król J.: *Historia szopienickiej epidemii ołowicy w odniesieniu do współczesnych realiów regionu. Z Doktor Jolantą Wadowską-Król rozmawia Aleksandra Lange*.

SŁOWA KLUCZE:

ołowica, smog, transformacja energetyczna, dziedzictwo Śląska, przemysł, ekofeminizm, gniew.

○

“Oto doktor medycyny Jolanta Wadowska, po mężu Król, z przychodni rejonowej dla dzieci w Dąbrówce Małej w trakcie akcji poszukiwawczej dokumentacji medycznej. Doktor pediatra. Zwana też Królową albo bardziej po śląsku, Królką. Albo doktorką.”

“Ołowiane dzieci. Zapomniana epidemia.” - Michał Jęzdryka

○

Ekobohaterka

Dzięki niej wyleczono tysiące dzieci - odbywały terapię w sanatoriach w górach.

Wyburzano osiedla znajdujące się najbliżej toksycznej huty, w których mieszkali ludzie.

W 2021 r. została odznaczona tytułem doktora honoris causa przez Uniwersytet Śląski.

○

Kim była? Jolanta Wadowska - Król

○

Matka Boska Szopienicka

Tak nazywana była Jolanta Wadowska-Król, ponieważ w latach 70. w Szopienicach (przemysłowa część Katowic) uratowała wiele dzieci, które zachorowały na ołowicę. Wykazała się ogromną odwagą, ponieważ w tamtych czasach mówienie o negatywnych skutkach, przynoszących państwu zysk, hut i kopalni, było źle widziane przez władzę i groziły za to surowe kary.

Ołów

Ołowica

Jolanta
Wadowska-Król

Szopienice

Jolanta Wadowska-Król
rozpoczyna pracę w
przychodni w Szopienicach.

Lekarka zauważa objawy
ołowicy u dzieci.

„Królowa” rozpoczyna walkę
o zdrowie dzieci. Rozpoczyna
walkę, ale się nie poddaje.

Jolanta Wadowska-Król
publikuje wyniki swoich badań
nad ołowicą w doktoracie.

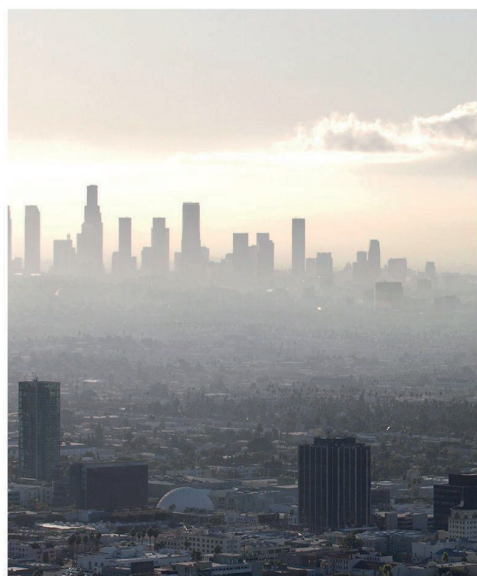
Doktorat lekarki wywołuje negatywne
reakcje władz. Wadowska-Król nie
zostaje dopuszczona do obrony
pracy, a jej wyniki nie zostają
opublikowane.

Mimo presji ze strony władz lekarka
nadal podejmuje się leczenia dzieci,
organizuje dla nich terapię w
uzdrowiskach w górach.

Rada Katowic decyduje się na likwidację osiedla, które znajdowało się najbliżej huty.

Po latach Jolanta Wadowska-Król zostaje doceniona za swoje osiągnięcia – dostaje wiele nagród, w tym tytuł doktora honoris causa Uniwersytetu Śląskiego.

O historii ołowicy w Szopienicach powstają książki, filmy, seriale i spektakle teatralne.

Smog

Greta Thunberg

Środowisko lokalne

Ekofeminizm

Kryzys klimatyczny

Antropocen

Załącznik 7

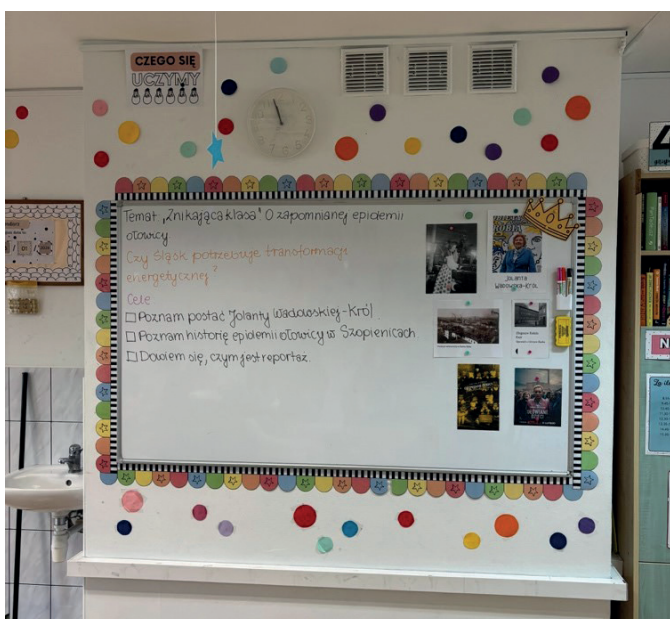
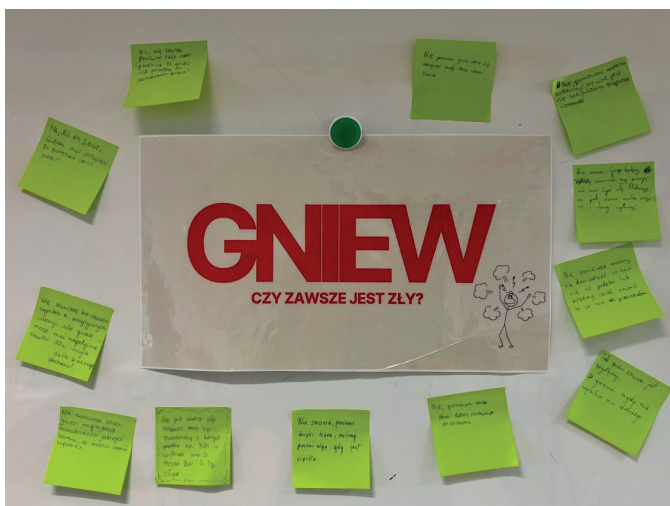
Fragment wywiadu z doktor Wadowską-Król

A.L.: Na koniec chciałbym zapytać, czy myśli Pani Doktor, że powinniśmy w szkołach mówić o historiach takich jak ta, która wydarzyła się w Szopienicach?

J.W.K.: Powinno się mówić o wszystkich szkodliwych substancjach, które są w środowisku. O plastikach, o niedoborze wody, o dwutlenku węgla, o tym trzeba mówić. Od małego dzieci uczyć! Żeby to wniknęło do świadomości małych dzieci. Tak jak na przykład czyszczenie świata, może to wpłynie na te dzieci. Gdy rodzice śmiecą, to dzieci muszą zbierać.

Załącznik 8

Zdjęcia z lekcji

Jolanta Wadowska-Król

♥ **Ogólne informacje:**

- Urodziła się 24 czerwca 1933 roku w Katowicach,
- z zawodu była lekarnią medycyny doświadczalnej, pediatrą,
- z początkiem jej działań były kontrowersyjne, później uzyskała szerokie uznanie społeczne i historyczne
- Jest zapamiętana jako odważna i zaangażowana w swoją pracę, która mimo przeciwności losu walczyła o zdrowie dzieci.

♥ **Jej trudna droga do sukcesu:**

Zauważyła, że dzieci z Katowickich Szpitali marowo chorują. Zaczęła je badać na własną rękę i wygrała z tymże dziećmi. Chciała udowodnić swoje badania, ale władze PRL chciały ukryć prawdę, bo wiedziały, że to przez obywatelski tryb. Spotkała się z represjami w jej stronę. Była izolowana zawodowo, utrudniono jej publikowanie badań, ale mimo to nie wycofała się. Dzięki temu doprowadziła do leczenia i wyjazdów sanatoryjnych ratując im życie i zdrowie. Wiele, dopiero po latach jej działalności została uznana i oficjalnie doceniona za bohaterstwo.

82 - ołów
Pb
207.2